

BORNEMISZA VAK MENYHÉRT VERSE 1609-BOL.

A gróf Zichy család zsélyi levéltárából közlöm az alábbi verset, mely: «Anno 1609. Januáriusnak 1. napián, Vÿ eztendő napian iratot petnie hazan bornemissa Vaq Menÿhat által, ki az Jezus christüs szolgálai». A két 8-ad ívnyi levél, melynek 3. és 4-ik lapjáról közöljük a verset, egykor Várdai Katalin, a Várdai nemzetség 1630-ban kihalt utolsó sarjának könyvében volt, jelenleg a fenti levéltár kéziratos darabjai közt található. Fenti szerző az első lapon «Jó emlékezetnek okaiért» elmondja «az mennei vrban el nügött io emlékezetit ket vitez vr fyűrül», kiknek megemlékezésére írta a 3. oldalon található «Hala ado koniorges az eoreoke valo igaz istennek» című imádságot is. Az egyik közlök «Az ki vere hüllasatüal és fog-sagauál is sok faraccagauál is szolgalt magyar orsagnak, ez vala az jo vitez narj Pal, ki vala orsagünkban mint egj sep fenies cillag közöttünk: mint regen volt az io Hünadi ianos, Tomori pal es az vitez kenezi pal.» Nyáry Pál, t. i. Várdai Katalin férje «az vrban el nügöüek 1607 eztendőnek vegeben. nagj karakon elöt harmad napal vasarnapon estüefe 4 oraban ment az mennei vrhoz eoreoke valo vendegsegbe.» «Masik az io emlékezetü arranj oslop . . . . . ki az vr iesüs christusnak igaz hiti mellet az kerestien vrragüal megj marada vegjg, kinek netie iruan vagjon az elö-könjben, az isten félö batori istüan, ki az vrban el nügöt scent Iacob napian szt. iacob hauanak 25 napian 1605 eztendöben.»

Az irodalomtörténetileg jelentéktelen imádságra «következik ez vtan egj nihan ige vers feiekben irvan az vegre Hogj nagsagodat (t. i. Várdai Katalin) inditanam vÿonnan valo keserüsegre . . .»

«Las Hozzam Vr isten kegelmes semeidüel
az notaiara vagjon.

Vagjok az mennei istennek szolgálai
az iesüs christüsnek keseredet leianja
ez Vilagnak Rabia somorüsagoknak
banatoknak tar Haza

Az Vrnak ez volt nam Cudalatos tanaca
. . . sep kapüiat arran osloppal tarttja
(Sok) fenies Cillagüal azt megj koronazza
Rövid ideig tarttja

Az kinek Cillaga le essek Hallottatok
Sok ioktül foztatik azt meg gondolhattjatok
Ciak egj tartot madarat el salastanakok
azzonis bankodnatok.

Rüla Gondolkodüanj keseredet szüemben
akar melj sep fenies legjen ember elteben
De mihent el essik sep fenies Cillaga
essik keserüsegben.

Dicekedik ember Ha sep madar kezeben
De ha el salastia banatra iüt sziveben
Io gond viseloiet az kj el salastja
Jar nagj keserüsegben.

Arranj kapü faia legen assonjallatnak
 es nagj tórnia legjen arranias taarhazanak
 Jaj en Velem ósue gjasrühara lessen
 mint segin ni omorútnak.

Ime az keserves Giaz engem be borita
 sep fenies tollaimbül Giakran ki fejtegete
 Gonos Calard Vilag nagj Giakorta valo
 siralomra Jütata.

Körnül foga engem keserüsegnek volgje
 felül be borita Kodoknek sötetcege,
 nap tamodat felöl ket sep Cillagomnak
 Ide assok fýnessege.

Az eggjk ellottem jaro sep vitez vrram
 masik io tütörom batiam szerelm vrram
 edes nemzetemnek sep vttolso raja
 es sep fenies cillaga.

Tundeklöttek ezek mindenüt ez vilagban
 jo hirek neüek volt az vendeg orsagokban
 ket arranj oslop volt az magyar orsagnak
 nagj sok faraccagokban.

Az en szemeimnek sep fenie ezek voltak
 nagy arüasagimban gond viseloim voltak
 sep erös oslopim im mint el romlanak
 arüasagra hagjanak.

Az en istenemnek igj volt szent akarattia
 ez vilagj öröm hog ciak eddig szolgálta
 nagj gond viselesre keserües koniere konj
 hüllásra igem iutna:

Soha azzert vrram tüled el nem sakadok
 tütörsagöd allat vrram mostanis vagjok
 edes arüaimmal az fekete gjasban
 ejel napal sohajtok.

Sok keserüsegim vigaztald meg wr isten
 az te szent lelkedüel batoric meg wr isten
 gjamolül kit hattal semem lenie ellöt
 Tarcz megj vket wr isten.

Oltalmaz meg imar tob keserües banattül,
 eltessed es tarcz megj kit hattal io voltodbül
 somorüasagimban vh rejaiok nezüen
 Vigaztalj Irgalmadbül.

Nagj hala adassal welek solgalhassalak:
 ejel és mind nappal ciak teged imadgialak,
 mert gondom viselő kegjelmes attiamnak,
 oltalmazomnak tartlak

Imar ciak az egre vetem fel semeimet
 mert onnet remillem edes gond viselomet
 ejel es mind napal gias rühaban aldóm
 meg valto Istenemet.

Eöreöke valo vr vgj legjen mint akartad
solgalo laniodat mint akartad süjtottad
Irgalmassagodat hisem job kezekben
en nekem megtartottad

Az ezzer hat zaznak öttödik eztendeie
az hetedik zaznak (!) vege banatot zerze
fenies cillagomtól arranj oslopomtól
ez világ megj toltajja

... nagy banatüal keseredet voltomban
somorüsagimnak keseredet kenjnjaban
az ezzerhat zazban wj eztendo napian
jütüan kilencedikben.

finis

Dicirtessek az egj oroke
valo Isten amen.

Versmértéke a régi magyar 13-as, néha azonban vét a mérték ellen. Az egyes versfők *Vaardai Kata asson* nevét adják. Feltevésünk szerint ez utóbbinak volt káplánja a költő.

Közli: LUKCSICS PÁL.

BESSENYEI GYÖRGY ÁTTÉRÉSE.

Az IK. 1927. évi III—IV. füzetében közölte Harsányi István Kazinczy-nak a Szemere-tárban őrzött följegyzését *Bessenyei Györgynek Pápastávé lételéről*, mint a legrészletesebb régi följegyzést e több ízben megvitattott eseményről. Teljesen egykorú híradás mindedig nem volt róla ismeretes, pedig egy ujság két ízben is foglalkozott vele. E hirlapi tudósításokat a bennük levő új adatokon kívül az teszi érdekessé, hogy egyedüli egykorú s így a külső körülmények dolgában leghitelesebb följegyzések, másrészt jellemzők abból a szempontból is, mily nagy jelentőséget tulajdonítottak Bécsben a kedvelt udvari ember és a magyar felvilágosodás megindítója katolizálásának. E rövid híradások az Ephemerides Vindobonenses c. laphan olvashatók, az egyetlen ujságban a Magyar Hirmondó megindulása előtt, mely elsősorban magyar közönségre számítván, már programja (1776 értelmében is különös figyelemmel foglalkozott a magyarországi és magyarokat érdeklő eseményekkel; míg magyarországi rovata többnyire a legterjedelmesebb volt, bécsi hírei, bár Bécsben jelent meg, alig vannak s csak a magyarokat is érdeklők. Ezek közt van a következő két hír:

Dominus Georgius *Bessenyei* qui compluribus Hungarica lingua Viennae editis opusculis, quae partim aliis ex linguis transtulit, partim ipse composuit, magnam laudem sibi in Hungaria comparavit, 16. Augusti in Templo S. Caroli Boromaei, relictis Helveticae Confessionis sacris, Catholicam fidem professus est. (Eph. Vind. 1779, Nro. LXVII. die XX. Meusis Augusti.)

Georgius *Bessenyei*, qui, ut anno praeterito in Ephemeridum Numero LXVII. diximus, relictis Helveticae Confessionis sacris catholicam fidem amplexus erat, 30. mensis praeteriti a *Cardinale* et Archiepiscopo huius

metropolis in Sacello Aulico, ipsa Augusta praesente, Chrismatis sacramento confirmatus est. *Archidux* Maximilianus testis ei sacrae huius functionis factus est, eumque pretioso annulo gemmis ornato donavit. (1780. Nro. 37, die IX. Mensis Maii.)

Látnivaló, hogy annyira «minden lárma nélkül» nem történtek az áttérés aktusai, mint Laczka mondja.¹ A hitvallás megtételének időpontja, hacsak sajtóhibával nincs dolgunk, a valóságban egy nappal később volt, mint Kazinczy tudta, egyébként a tőle följegyzett körülmények közt ment az végbe. A következő év április 30-án lefolyt bérnialást már az udvari kápolnában a királynő és az udvar jelenlétében, Miksa főherceg tanuskodása mellett Bécs bíboros érseke végezte. Ez is mutatja, mennyire kedvelte maga a királynő egykori gárdistáját, ekkor már az udvari könyvtár tiszteletbeli örét.

WALDAPFEL JÓZSEF.

KIK ÍRTÁK A DEBRECENI GRAMMATIKÁT?

E címen már sok cikk íródott. Legutóbb az IK. 1925. 121. lapján s 1927. 3—4. füzetében Harsányi István 7 majd 9, a Magyar Nyelv 1927. 7—8. füzetében pedig Törös (a Tóth F. adatai alapján is) 4 író, ill. bírálót talál: Benedek, Szikszai, Gaál és Domokos személyében. Szerintem a leg-helyesebb megkérdezni magát Benedeket. Megvallja ő maga, hányan voltak. A Nemz. Múzeum Quart. Hung. 1043. sz. kéziratában a 88. lapon a sajátkezü életírásában ez a rész olvasható:

«A Magyar Grammatikára nézve, mely 1795^k Esztendőben jött ki, minek utánna néhai Tettes Domokos Lajos, Főtiszt. Szuper. Hunyadi Fer. Tiszt. Szikszai György és én a szükséges Jegyzéseket együtt megtettük, azután azokat a Jegyzéseket én szedtem rendbe, az én pennából jött ki az a Grammatika-Utmutatás háro(m?) Darabja.»

V. ö. ehhez még a Szikszai Györgyről írott sorokat: a Theol. Szemle 1927. 5—6. számában (299—300) a Szabó Aladár megállapítását! Szerinte a 11. részt Szikszai írta. Tehát Benedek sajátkezü vallomása szerint 4 szerző volt s Gaál nincs köztük, hanem Hunyadi Ferenc volt helyette!

GULYÁS JÓZSEF.

MAGYAR VONATKOZÁSÚ SALZBURGI ISKOLADRÁMA.

Az elmúlt nyáron a salzburgi dóm 300 éves jubileuma alkalmával egyházzenei kiállítást rendezett a Salzburgi Főszékesegyházi Zeneegyesület (Dommsikverein Salzburg). A kiállítás júniustól szeptemberig tartott. Megtekintésekor nem egy magyar vonatkozás ötlött szemembe. Leginkább Haydn Mihálynak, Haydn József öccsének, zeneművei és ereklői érdekelnek bennünket. Haydn Mihály fiatal korában Patachich Ádám báró nagyváradi püspöknek, a későbbi kalocsai érseknek, volt karmestere. Majd Salzburgba költözve mint udvari zeneigazgató ő lett a XVIII. század végéig Salzburg egyházzenei életének vezető egyénisége.

¹ L. Ballagi. *A magyar királyi testőrség története*. 1872. 435. l.

A kiállításon szemembe tűnt azonban egy magyar vonatkozású iskoladráma is. Címe: *Sigismundus, Hungariae rex*. Az 1761. évből való darabot Eberlin zenésítette meg. 1761-ben Salzburgban adták elő a bencés gimnáziumban, s ez az előadás arról nevezetes, hogy az ötéves Mozart is énekelt a karban. Hat év múlva (1767) a gyermek Mozart már maga zenésítette meg az iskolában előadásra kerülő oratoriumot vagy iskoladrámát. Első sikereit a bencés gimnázium színpadán aratta.

A *Sigismundus* című iskoladrámát 287. szám alatt állították ki.¹ Tüzetesebb tanulmányozására nem volt időm. Pedig érdemes volna tanulmányozni a salzburgi iskoladrámákat. A kiállított darabok címe nem egyszer arra vall, hogy tartalmilag érintkeznek a hazánkban előadott iskoladrámákkal. Így pl. a *Pietas in hostem* c. iskoladráma. Ezt Haydn Mihály zenésítette meg 1763-ban.²

TIMÁR KÁLMÁN.

KAZINCZY FERENC ARCKÉPE.

A Kazinczy-tanulmányomhoz (Kazinczy Ferenc esztétikai törekvései Bpest, 1929.) mellékeltem Kazinczy-arc képet határozott információ alapján úgy jeleztem, mint Endernek a M. T. Akadémia képes termében őrzött festményét. Most személyesen utána járván a dolognak, arról győződtem meg, hogy a közltem arc kép eredetijének festője Kreuzinger (1756—1820), s az az Akadémia elnöki szobájában található.

MITROVICS GYULA.

¹ Schneider Constantin: *Führer durch die Musikausstellung im Salzburger Dom*. 27. l.

² Uo. 28. l. (317 a—c sz. a) — A salzburgi iskolai színházról Kutscher Artúr műve tájékoztat: *Das Salzburger Barocktheater*. Wien-Leipzig, 1924. (Ism. EPhK. 1926. 260. l.)